

Çeviriler:

*“Avec İsmet Pasha en Route Pour Angora (Ankara Yolunda İsmet Paşa’yla Birlikte)”*,  
*Illustration* , No.4175, 10 Mart 1923, s.250-251.

### Mithat AYDIN\* - Yusuf Ziya AYHAN\*\*

Aşağıda çevirisi verilen “Avec İsmet Pasha en Route Pour Angora (Ankara Yolunda İsmet Paşa’ya Birlikte)” başlıklı yazı, *Illustration* gazetesinin muhabiri M. G. Ercole’ün kaleminden çıkmıştır. Söz konusu gazetenin 10 Mart 1923 tarih ve 4175 sayılı nüshasında yer alan yazı, Ercole’ün 17-25 Şubat 1923 tarihleri arasında İstanbul’dan Ankara’ya uzanan gezisine ilişkin gözlemlerini içermektedir. M. G. Ercole’ün gezisi sırasında gördüğü yerleşim yerlerinde Yunan kuvvetleri tarafından yapılan tahribat dikkat çektiği konulardan biri olmuştur. Mesela; Bilecik, Yeniköy ve Eskişehir’de “yoğun” bir yıkımın meydana geldiğinden söz etmiş ve hatta Yeniköy’deki yıkımın sistematik bir şekilde gerçekleştiğine vurgu yapmıştır.

Ankara’daki gözlemleri ise şehrin gündelik yaşamına ışık tutacak niteliktedir. M. G. Ercole’ün verdiği bilgiye göre, bu tarihte 70.000 nüfusu olan şehir 1916 yangınının etkisini üzerinden atamamıştır. M. G. Ercole, Ankara’da 21 Şubat’ta yapılan Büyük Millet Meclisi’nin gizli oturumu, 22 Şubat’ta toplanan Bakanlar Kurulu ve 25 Şubat’ta Çankaya’da Mustafa Kemal Paşa’nın yabancı gazetecilerle yapmış olduğu çaylı toplantı hakkında detaylı bilgi vermemiştir. 25 Şubat’taki toplantıda Mustafa Kemal’in konuşmasının içeriğinden “sözlerinin her birini tartarak yeni Türkiye’den ve geleceğe ilişkin beklentilerinden bahsetti” diye genel bir ifade ile söz etmiştir.

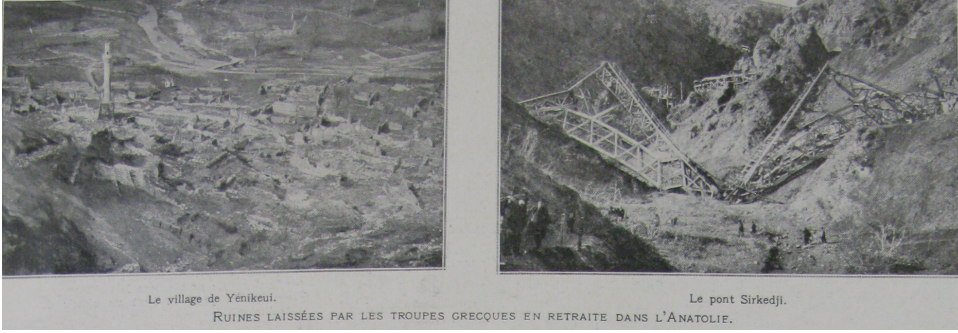
Latife Hanım’ın, Türk kadınının sorunları ve Mustafa Kemal Paşa ile tanışmaları ve evliliklerine ilişkin yabancı gazetecilerle yapmış olduğu sohbet, M. G. Ercole’ün kayda geçtiği bir başka husus olmuştur. Ercole’ün söz konusu yazısı ve yazısının ilgili yerlerine serpiştirdiği, bizzat kendi objektifinden çıkmış olan fotoğrafları, Milli Mücadele Anadolu’suna ışık tutması açısından kayda değerdir. M. G. Ercole, bu yazısında olduğu gibi Milli mücadele yıllarında Anadolu’da cereyan eden kimi olaylara tanıklık etmesi nedeniyle tarihçiler arasında kaynak bir kişi olma hüviyetini kazanmıştır. Özellikle de İzmir Yangını’na ilişkin görüşleri önemsenmiştir.

\* Yayına Hazırlayan, Doç.Dr., Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı/DENİZLİ  
e-posta:maydin@pau.edu.tr

\*\* Çeviren, Okt., Pamukkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı/DENİZLİ  
e-posta:yzayhan@pau.edu.tr

250-No:4175  
10 MART 1923

ILLUSTRATION GAZETESİ



Yeniköy köyü

Sirkeci köprüsü

Yunan Güçlerinin Anadolu İşgali Sırasında Geride Bıraktıkları Yıkıntılar

### ANKARA YOLUNDA İSMET PAŞA'YLA BİRLİKTE

Illustration gazetesinin bir muhabiri olan, M.G. Ercole, Ankara'ya dönüşleri sırasında General İsmet Paşa ve İzmir'den dönen ve Eskişehir'de Lozan Konferansı Delegasyonu'na katılan Mustafa Kemal Paşa'ya eşlik etme fırsatı yakalıyor. Bize sizin için yayınladığımız resimleri ve yol defterine yazdığı izlenimlerini gönderdi.

**17 Şubat-** General İsmet Paşa'nın yardımı sayesinde, Lozan Konferansı Osmanlı delegasyonu başkanını Ankara'ya götüren trende yer alabildim. Akşam saat 10'da Anadolu içlerine doğru ilerlemek için Haydarpaşa istasyonundan ayrılıyoruz. Gece boyunca, Kemalist güçlerin her ihtimale hazırlıklı biçimde konuştuğu İzmit Askeri bölgesinden geçiyoruz. Gece oldukça karanlık, fakat yol boyunca farklı istasyon duraklarında askeri birlikleri taşıyan trenleri ve platformlarda da silah gölgelerini (siluetlerini) fark ediyoruz.

**18 Şubat-** Güzel bir gün doğumunda, trenin devasa kaya duvarlarının arasında yılan gibi kıvrıldığı Lefke geçitlerini geçiyoruz. Savaş sırasında yıkılan ve hızlı bir şekilde tamir edilen Sakarya köprülerini geçmek için trenin hızını yavaşlatmak gerekiyor. Öğleye doğru Bilecik'e yaklaşıyoruz. Yıkım yoğun bir şekilde hissediliyor. İstasyonlar yıkıntı halinde ve çok kötü durumda olan demir yolları da çok az güvenli (tehlikeli). Solumuzda sadece enkaz yığından ibaret olan Yeniköy köyünü görüyoruz. Yunan işgali sırasında sistematik olarak yıkılıp yok edilmiş. 200 metre uzunluk ve yaklaşık 100 metre yüksekliğe ulaşan devasa metalik yapı olan Sirkeci köprüsü dinamit yüzünden bugün sadece bir demir yığını halinde. Karşı tarafa geçmek için ovayı yürüyerek geçmek ve tren değiştirmek zorundayız. İsmet Paşa köprünün yeniden inşa çalışmalarını denetliyor ve birkaç güzel sözle çalışan askerleri cesaretlendiriyor. Bizi baskı altında bekleyen, Karasu vadisini geçerek Eskişehir'e götürecektir olan diğer trene biniyoruz. Manzara çok etkileyici: Yüzlerce

vagon ve onlarca lokomotif demir yolu kenarında dizilmiş; bazıları ırmağın içine kadar inmiş.



Milli Savunma Bakanı Kâzım Paşa ve Fransa Cumhuriyeti temsilcisi Albay Mougin tarafından karşılanan Mustafa Kemal (Sağda)

Yunanlılar tam bu noktada Türk ordusunu ulaşım araçlarından mahrum etmek için bu treni etkisiz hale getirdiler.

Eskişehir’de General İsmet Paşa ve Osmanlı Barış Delegasyonu üyeleri Mareşal Mustafa Kemal Paşa’yla karşılaşacaklar. Oraya vardığımızda Mareşalin İzmir İktisat Kongresi için İzmir’de kaldığını ve ertesi sabah beklendiğini haber verdiler. Bu gecikme bize bir zamanlar demir yollarının kavşağında gelişmiş bir şehir olan Eskişehir’i gezme fırsatı veriyor. Bugün, savaştan sonra geri gelmiş sadece birkaç tahta barakada yaşayan Müslüman halkı barındırıyor.

**19 Şubat**- Saat 09:30’ da erkenden askeri birlikler ve Eskişehir polisi istasyonun peronlarında dizilmişler. Mareşal’in treni anons edildi. Delegasyonun ortasında İsmet Paşa sıkıntılı bir şekilde bekliyor. Mustafa Kemal vagonundan hızlıca iniyor ve yanındaki eşinin elini tutuyor. İsmet Paşa, memurlarının eşliğinde ona doğru ilerliyor elini dostça sıkıyor. Sonra ikisi birlikte vagona tekrar biniyor ve saatlerce görüşüyorlar. Vagonun camlarından hareketli ve gergin görüntüleri fark ediliyor.



İsmet Paşa ve Lozan delegasyonu üyeleri.

Paşa'nın gelişini selamlamak için dizilmiş okul çocukları.

### ESKİŞEHİR İSTASYONUNUN PERONLARINDA MUSTAFA KEMAL PAŞA'YI BEKLERKEN *G.Ercole fotoğrafları, Pathé News N.Y.*

Eskişehir halkı büyük şefi görmek için istasyonun peronlarına dizilmiş, sanki anın ağırlığını hissetmiş gibi sessizce bekliyorlar. Saat 4'e doğru Mareşalle General vagonun iniyor ve Eskişehir'in yıkılmış halini görmeye gidiyorlar. Saat 5'te, erkek izciler ve okul çocukları her biri ellerinde Türk bayrakları peron kenarlarında dizilmiş Mustafa Kemal'i Ankara'ya uğurluyorlar. Tren vahşi ve el değmemiş bir manzara'ya doğru yavaşça ilerlemeye başlıyor. Sağda ve solda Anadolu'nun yüksek karlı dağları batan güneşin ışıklarıyla parlıyorlar.

**20 Şubat-** Saat sabahın 9'unda, uzaklarda bir dağın yamacında Ankara Şehri görünüyor. Tren toplanmış halkın ve askeri birliklerin coşkulu alkışları (tezahüratları) arasında istasyona giriyor. Bugün büyük bir gün. Uzun siyah kürk yakalı bir palto giymiş Mustafa Kemal Paşa, bugünlerde Anadolu'da oldukça meşhur olan kalpağı başında, Milli Savunma Bakanı Kâzım Paşa, Bakanlar Kurulu Başkanı, (Başkakan) Rauf Bey, Fransız Albay Mougin ve Ankara hükümetinin bütün yetkilileri tarafından karşılanıyor. Eşinin ve İsmet Paşa'nın eşliğinde kendisini alkışlayan halkı selamlıyor ve şehirden 7 kilometre uzaklıktaki Çankaya köşküne gitmek için arabasına biniyor.



Millet Meclisinin İlk gizli oturumunun sonuçlarını bekleyen Ankara halkı (21 Şubat)

**21 Şubat-** Bugün bütün Ankara sokaklarda ve kahvelerde. Olağanüstü bir hareketlilik gözleniyor. Meclis binası polis kordonuyla çevrilmiş. Saat 2'de vekiller görüşme salonuna giriyorlar. General İsmet Paşa Lozan belgelerini koyduğu ağır bir çanta taşıyor. Bu ilk toplantı çok gizli. Saat 5'e doğru, Mareşal Mustafa Kemal Paşa, endişeli bir ifadeyle Meclis'ten çıkıyor. Akşam, gecenin ilerleyen bir saatine kadar bakanların tartıştığı, Bakanlar Kurulu binasına devlet yetkililerini taşıyan birçok araba gidip geliyor.

**22 Şubat-** Sabahın erken saatinde Bakanlar Kurulu tekrar toplanıyor. Ben Ankara şehrini geziyorum. Aslında çok güzel bir şehir fakat 1916'da kenar mahallelerde çıkan ve 15.000 evin harap olmasına neden olan korkunç yangından sonra şehir çok kötü bir manzara arz ediyor. Çok yoğun bir hareket var. Şu anda Ankara'da yaşayan 70.000 nüfus var ve kalacak bir yer bulmak imkânsız. Hükümet konforundan dolayı özür dileyerek bize bir otel tahsis etti. Ankara'nın yüksek kesimleri yüzyıllar boyunca kanlı savaşlar görmüş yüksek kale duvarlarıyla çevrili. Romalılar bile buradan geçerken izler bırakmışlar, Auguste şimdi sadece kalıntıları kalmış bir saray inşa ettirmiş. Pazar sokakları bütün doğu şehirleriyle aynı görüntüyü arz ediyor.

Orada her şeyi bulabiliriz, özellikle harika tütünler, meyveler ve halılar. Şurada burada güzel çeşmeler göze çarpıyor.

Akşamları geçirmek için gaz lambalarının loş ışıklarıyla aydınlatılan büyük bir odadan oluşan Türk kahvehanelerinden başka yer yok. Nargilelerin kalın dumanı ortamı karartıyor. Her yerde Mustafa Kemal'in portresi asılı. Dört Ermeni'den oluşan bir orkestra boğuk gitar sesiyle bir parça çalıyor.

**24 Şubat-** Meclis'ten hâlâ hiçbir ses yok. Vekil ve bakan gruplarıyla karşılaşıyorum. Albay Mougin Meclisin önünde başbakan Rauf Bey'le görüşüyor. Otelime dönünce Türk Basın Bürosundan, Mareşal Mustafa Kemal Paşa'nın yabancı gazetecileri ertesi gün (bir gün sonra) Çankaya köşkünde çay içmeye davet ettiğini bildiren özel bir davetiye alıyorum.

**25 Şubat-** En iyi arabaları kiralarak konvoy halinde Mustafa Kemal'in oturduğu Çankaya'ya doğru gidiyoruz. Yol boyunca köylüler durup arabalarımızın geçişini meraklı gözlerle izliyorlar. Köşk'e yaklaştıkça (Mareşal'in özel korumaları) Lazlarla daha çok karşılaşıyoruz. Bu Lazlar Karadeniz bölgesinden gelen hepsi de iri cüsseli, ne pahasına olursa olsun kadar silahlı gönüllü askerler. Arabacımız bize bir kaya yığıntısının üzerine Türk stilinde inşa edilmiş bir yapı olan paşanın köşkünün gösteriyor. Bahçe'nin kapısında Köşk'ün başyaveri Mahmud Bey tarafından hoş bir şekilde karşılanıyoruz ve onun eşliğinde, ortasında bir havuz bulunan doğu stilinde bir salona giriyoruz. Kapı açılıyor ve Ekselanslarının çalışma odasına giriyoruz. Orada eşi Latife Hanım ve İngiliz ve Amerikalı gazeteciler için tercümanlık yapacak olan başbakan Rauf Bey var.

Oldukça ilginç bir konuşma esnasında Mareşal bize ciddi ve uzaklara dalmış bir edayla sözlerinin her birini tartarak yeni Türkiye’den ve düşüncelerinden (ümitlerinden) bahsetti. Görüşme İsmet Paşa’nın gelişiyle kesildi. Fakat, İngilizce ve Fransızca’yı akıcı bir biçimde konuşan Latife hanım sözü aldı ve bize Türkiye’yle ilgili, özellikle kadın sorunuyla ilgili düşüncelerinden bahsetti. Yemek odasında “beş çayı” servis edildi. Evin hanımı orada bize eşlik etti ve bize Mustafa Kemal Paşa’yla romantik tanışmasını ve evlenmesini anlattı.

İzmir’i çevreleyen dağların arkasından Türk birliklerinin silah sesleri duyuluyordu, Yunan ordusu bozgun halindeydi, Birliklerinin başında Mustafa Kemal Paşa’nın muzaffer ilerleyişi karşısında hiçbir şey duramıyordu. Bir gün Türk ordusu muzaffer bir şekilde şehre girdi. İzmir’in tanınmış ailelerinden birinin kızı olan Latife hanım, sabırsız bir şekilde gerçek bir vatansever gibi büyük generalin (Mustafa Kemal’in) gelişini bekliyordu. Babasından onu evlerine davet etmesini istedi. Daveti bizzat kendisi yapmak istedi ve hayran ve utangaç bir şekilde daveti yaptı. Mustafa Kemal de kabul etti; birkaç hafta sonra da O’nunla evlenmesini istedi.

Köşk’ten ayrılmadan önce kazandığı zaferden sonra ülkenin değişik bölgelerinden gelen harika hediyelere bir göz attım: En ince halılar, kıymetli taşlarla süslenmiş hançerler (kılıçlar) gerçek bir hediye hazinesi. Ziyaretimiz sırasında gece olmuştu. Mareşal bizi konutunun kapısına kadar uğurladı.

#### G. ERCOLE.



Rauf Bey Latife Hanım Mustafa Kemal Mahmud Bey

Mustafa Kemal’in Çankaya’daki Köşkünün Salonundan bir köşe – Foto-G.Ercole, Pathé News N.Y.

EKLER



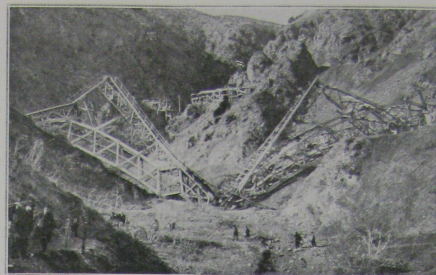
250 — N° 4175

L'ILLUSTRATION

10 MARS 1923



Le village de Yeniköy.



Le pont Sirkeçli.

RUINES LAISSÉES PAR LES TROUPES GRECQUES EN RETRAITE DANS L'ANATOLIE.

AVEC ISMET PACHA  
EN ROUTE POUR ANGORA

Un collaborateur de L'Illustration, M. G. Ercole, a eu l'occasion d'accompagner, lors de leur retour à Angora, le général Ismet pacha et Moustapha Kemal lui-même, qui, revenant de Smyrne, rejoignait à Eski-Cheir la délégation ottomane de la Conférence de Lausanne. Il nous a adressé les intéressantes photographies que nous publions et que commentent ces extraits de son carnet de route :

17 février. — Grâce à l'obligeance du général Ismet pacha, j'ai pu prendre place dans le train ramenant à Angora le chef de la délégation ottomane à la Conférence de Lausanne. A 10 heures du soir, nous quittons la gare de Haïdar Paşa pour nous enfoncer dans l'Anatolie. Pendant la nuit, nous traversons la zone militaire d'Ismit où toutes les forces kémalistes sont actuellement concentrées, prêtes à toute éventualité. L'obscurité est complète, mais aux arrêts de différentes stations nous pouvons apercevoir des trains militaires transportant des troupes, et sur des plates-formes la silhouette des canons.

18 février. — Par un joli lever de soleil, nous traversons les défilés de Lefkî où le train serpente à travers de véritables murailles de rochers. Il faut ralentir l'allure pour franchir les ponts de la Sakharia, détruits pendant la guerre et hâtivement réparés. Vers midi, nous approchons de Biledjik. La dévastation s'accroît. Les gares sont en ruines et la voie ferrée en très mauvais état offre peu de sécurité. A notre gauche nous voyons le village de Yeniköy, dont il ne reste qu'un amas de débris : il a été systématiquement anéanti par l'armée grecque pendant sa retraite. Le pont Sirkeçli, superbe construction métallique d'une longueur de 200 mètres, et qui atteignait une hauteur d'environ 100 mètres, n'est plus aujourd'hui qu'un amas de ferrailles enchevêtrées, œuvre de la dynamite. Nous devons changer de train, traverser la vallée à pied pour nous rendre de l'autre côté. Le général Ismet pacha inspecte les travaux de reconstruction du pont et encourage les soldats du génie de quelques bonnes paroles. Nous nous embarquons dans l'autre train

qui attend sous pression et nous emmène vers Eski-Cheir, en longeant la vallée de Kara-Sou. Le spectacle est impressionnant : des centaines de wagons,



Moustapha Kemal (à droite) reçu, à Angora, par le ministre de la Défense nationale, Kiazim pacha, et par le colonel Mougin, représentant de la République française.

une dizaine de locomotives gisent auprès de la voie ; quelques-unes ont même roulé jusqu'au fleuve. C'est à cet endroit qu'après leur évacuation d'Eski-Cheir les Grecs détruisirent le matériel roulant

de manière à priver l'armée turque de ses moyens de transport.

A Eski-Cheir, le général Ismet pacha et les membres de la délégation ottomane de la paix doivent rencontrer le maréchal Moustapha Kemal pacha. A notre arrivée, on nous apprend que le maréchal, retenu à Smyrne au Congrès économique, n'est attendu que pour le lendemain matin. Ce retard nous permet de visiter Eski-Cheir qui, autrefois, était une ville florissante, à une importante jonction de voies ferrées. Aujourd'hui, quelques baraquements en planches abritent seule la population musulmane revenue après l'orage.

19 février. — A 9 h. 30, déjà, les troupes et la police d'Eski-Cheir sont alignées sur les quais de la gare. Le train du maréchal est annoncé. Ismet pacha, entouré de la délégation, attend nerveusement. Le train entre en gare. Moustapha Kemal descend rapidement de son wagon et tend la main à sa jeune femme, qui l'accompagne. Le général Ismet pacha suivi de ses officiers vient à lui et lui serre fraternellement les mains. Puis les deux hommes remontent dans le wagon, où leur entretien dure quelques heures. A travers les vitres, on peut apercevoir les deux figures, animées et tendues...

La population d'Eski-Cheir est accourue sur les quais pour voir le grand chef, mais elle garde un silence impressionnant, comme si elle comprenait la gravité de l'heure. Vers 4 heures, le maréchal et le général sortent du wagon et vont visiter les ruines d'Eski-Cheir. A 5 heures, les boys-scouts, les enfants des écoles, chacun agitant un drapeau turc, s'alignent sur les quais et saluent le départ de Moustapha Kemal pour Angora. Le train reprend sa marche lente à travers un paysage inculte et sauvage. A droite et à gauche, les hautes montagnes de l'Anatolie, couvertes de neige, sont dorées par les feux du soleil couchant.

20 février. — A 9 heures du matin, dans le lointain, apparaît, au flanc d'une montagne, la ville d'Angora. Le train entre en gare, au milieu des ovations enthousiastes des troupes et de la population massées. C'est un grand jour. Moustapha Kemal pacha, vêtu d'un long pardessus noir à col de fourrure, coiffé de son « kalpak » si populaire maintenant en Anatolie, est reçu par Kiazim pacha, ministre de la Défense nationale, par Raouf bey, pré-



Ismet pacha et les membres de la délégation de Lausanne.



Les enfants des écoles alignés pour saluer le Pacha à son arrivée.

SUR LES QAIS DE LA GARE D'ESKI-CHEIR, EN ATTENDANT MOUSTAPHA KEMAL.

Photographies G. Ercole, Pathé News N. Y.





La population d'Angora attendant les résultats de la première séance secrète de l'Assemblée Nationale (21 février).

sident du Conseil des ministres, par le colonel français Mougin et par toutes les autorités du gouvernement d'Angora. Suivi de sa femme et du général İsmet pacha, il passe en revue la garde d'honneur qui le salue de ses vivats, puis il monte en automobile pour se rendre à sa villa de Tehankaia, distante de la ville de 7 kilomètres.

21 février. — Aujourd'hui, tout Angora est dans les rues et dans les petits cafés. Il règne une animation extraordinaire. Le bâtiment de l'Assemblée nationale est entouré d'un cordon de police. A 2 heures, les députés pénètrent dans la salle des séances. Le général İsmet pacha porte une lourde serviette qui contient les documents de Lausanne. Cette première réunion est strictement secrète. Vers 5 heures, le maréchal Moustapha Kemal pacha sort de l'Assemblée, le visage soucieux. Le soir, de nombreuses automobiles vont et viennent, transportant les personnalités du gouvernement au siège du Conseil des ministres où, jusqu'à une heure avancée de la nuit, les ministres discutent.

22 février. — De très bonne heure, le Conseil des ministres reprend sa séance. Je visite la ville d'Angora. Elle est très pittoresque, mais à la suite du terrible incendie qui détruisit, en 1916, plus de 15.000 maisons des quartiers bas, elle offre un tableau pénible à contempler. L'animation est intense. Il y a en ce moment à Angora près de 70.000 âmes et il est très difficile de trouver un logement. Le gouvernement a mis un hôtel à notre disposition en s'excusant du manque de confort. Les hauteurs sont couronnées de vieux murs qui vivent, il y a plusieurs siècles, des combats sanglants. Les Romains même ont laissé des traces de leur passage, puisque Auguste a fait construire ici un palais dont il reste quelques ruines. Les rues du Bazar offrent le même aspect que toutes les villes d'Orient. On y trouve de tout, surtout d'excellents tabacs, des fruits et des tapis. De-ci de-là, de jolies fontaines.

Pour passer la soirée, il n'y a que le café turc, grande salle éclairée d'une vague lumière par des lampes à pétrole. L'épaisse fumée des narguilles assombrirait l'atmosphère. Partout s'étale le portrait de Moustapha Kemal. Un orchestre, composé de quatre Arméniens, tire des sons rauques de guitares plaintives...

24 février. — Aucune nouvelle encore ne transpire de l'Assemblée. Je rencontre des groupes de députés, des ministres. Le colonel Mougin, représentant la République française, s'entretient devant l'Assemblée avec Raouf bey, le premier ministre. En rentrant à mon hôtel, je trouve un envoyé spécial du Bureau de la presse turque, qui nous annonce que le maréchal Moustapha Kemal pacha invite les journalistes étrangers à sa villa de Tehankaia, le lendemain, pour prendre le thé.

25 février. — Après avoir frêté les meilleurs arabas (fiacres), nous nous dirigeons en caravane vers Tehankaia, le village où habite Moustapha

Kemal. Le long de la route les paysans s'arrêtent, regardant curieusement le défilé de nos voitures. Plus nous approchons de la villa, plus nous croisons de *lazes* (gardes personnels du maréchal). Ces *lazes* sont des soldats volontaires des rives de la mer Noire, tous de superbes hommes, armés jusqu'aux dents. Notre cocher nous montre le « kiosque » du pacha, pavillon assez important, de style turc, bâti sur un amas de rochers. Nous sommes aimablement reçus à la porte du jardin par Mahmoud bey, major aide de camp, et sous sa conduite nous pénétrons dans un grand salon oriental au milieu duquel se trouve un bassin. La porte s'ouvre et nous sommes introduits dans le bureau de travail de Son Excellence. Il y a là sa femme, Latîfe hanoum, et le premier ministre, Raouf bey, qui servira d'interprète pour les journalistes anglais et américains.

An cours d'une conversation fort intéressante, le maréchal, d'un air grave et recueilli et pesant chacune de ses paroles, nous parle de la nouvelle Turquie et de ses espoirs. L'entretien est interrompu par l'arrivée du général İsmet pacha. Mais Latîfe hanoum, qui parle couramment l'anglais et le français, prend à son tour la parole et donne ses idées sur la Turquie, particulièrement sur la question féminine. Dans la salle à manger, un *five o'clock*

est servi. La maîtresse de maison en fait les honneurs, tout en nous contant la façon romanesque dont elle fit la connaissance de Moustapha Kemal pacha et l'épousa.

La voix des canons turcs se faisait entendre au delà des montagnes entourant Smyrne, l'armée grecque était en pleine déroute, rien ne résistait à l'avance victorieuse de Moustapha Kemal pacha à la tête de ses troupes. Un matin, la cavalerie turque entra triomphale dans la ville. Latîfe hanoum, fille d'un notable de Smyrne, attendait impatiente, en véritable patriote, l'arrivée du grand général. Elle avait demandé à son père de lui offrir l'hospitalité dans sa maison. Elle-même se chargea de l'invitation. Elle la formula avec une timidité admirative. Moustapha Kemal accepta; quelques semaines plus tard, il demandait sa main.

Avant de quitter la villa, je pus jeter encore un coup d'œil sur les merveilleux cadeaux qu'il reçut de toutes les parties du pays à la suite de sa victoire : tapis les plus fins, sabres à poignées d'or incrustées de pierres précieuses, un véritable trésor de souvenirs. La nuit était tombée pendant notre visite. Le maréchal nous reconduisit jusqu'à la porte de sa demeure.

G. ERCOLE.



Raouf bey. Latîfe hanoum. Moustapha Kemal. Mahmoud bey.

Un coin du salon de la villa de Moustapha Kemal à Tehankaia. — Phot. G. Ercole, Pathé News N. Y.